

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שעור מורה מורינו הרב יהודה גנס שליט"א שבת משפטים ע"ד:

הטעם שפרשת המשפטים באה מיד לאחר עשרת הדברים

א] "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" – אמרו חז"ל¹ "כל התורה תלויה במשפט, לכך נתן הקב"ה דינין אחר עשרת הדברות."

עוד אמרו חז"ל² "כתיב לפני עשרת הדברות ושפטו את העם בכל עת, וכתיב לאחר עשרת הדברות ואלה המשפטים, משל למטרוניתא שהיתה הולכת בדרך ועבדיה הולכים לפניה בכלי זיין".

וביאר רבינו יונה³ שטעם הדבר הוא משום שהדינים הם "שורש גדול לתורה ומהם נשתת העולם".

ב] ובפשטות ביאור הדבר הוא משום שאילו לא היה משפט בעולם היה עולם הפקר, ואיש את רעהו חים בלעו.

אולם ברבינו יונה שם מבואר שיש בזה ענין עמוק יותר, וכמש"כ שם: "שהם עיקר גדול בידיעתו יתברך ויתעלה, וכמו שאמר ירמיה הנביא השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד צדקה ומשפט בארץ כי באלה חפצתי נאם ה', ואיך ישכיל אדם לדעת את ה' והוא דבר הנמנע, אך באלה ידענו לעשות דין ומשפט כי ה' עשה את אלה...".

ג] וביאור דבריו נראה שתפקידו של האדם להשיג מקצת מהנהגות ודרכי ה', אולם אין האדם יכול להשיגם אא"כ הולך בדרכיו, והליכה בדרך המשפט שצויה עליו יתברך היא הליכה בדרכיו, וע"י זה זוכה האדם להשיג מקצת מידיעת דרכי ה'.

ד] ויש להוסיף בביאור הענין שלכן משפטי ישראל שונים בתכלית ממשפטי הגוים, דאף שאף בני נח נצטוו בז' מצוות בני נח על הדינים, אבל אצלם אלו משפטים כפי שכל האנושי, אבל משפטי ישראל גבוהים מעליהם שהם משפט ה'. וכמו שאמרו חז"ל: "יש לגוים משפטים ויש לישראל משפטים, ואין אתה יודע מה ביניהם... כך לגוים שנפרשים ואינן עוסקים בתורה כתיב וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, אבל המצוות כתיב בהם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". שהרי משפט התורה אינו משפט לפי שכל האנושי, דלפי שכל האדם מה רע בלקיחת ריבית, ומה בינה לשכירות בתים, ומדוע יצטרך האדון הקונה עבד עברי לקנות אדון לעצמו, ומדוע יש פטור של קים ליה בדרבה מיניה ושל בעליו עמו וכו' וכו', אלא שמשפטי התורה הם ע"פ הנהגות ה' גבוה מעל גבוה. והעוסק בהם והנוהג על פיהם זוכה לשלימות הנפש כאן ובבא, וזהו מה שנאמר "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום..."

מדוע פרשת המשפטים באה באמצע תיאור מעמד הר סיני

ה] אולם מלבד מה שמצינו שענין המשפטים בא לפני ואחרי עשרת הדברות, מצינו גם שפרשת קבלת התורה מופסקת באמצעה ע"י פרשת המשפטים, דהלא בסוף הפרשה חוזרת התורה שוב לבאר את ענין קבלת התורה, וצ"ב מדוע נכתבו הדברים כך, ולא סיימה התורה את ענין קבלת התורה קודם פרשת משפטים.

ו] ובחידושי מרן רי"ז הלוי⁴ כתב בביאור הענין, דבעצם שני ענינים נפרדים היו בקבלת התורה: א] מעמד הר סיני וקבלת התורה. ב] כניסת ישראל בברית להיות עם ה'.

ועל כן פרשת יתרו עוסקת בתיאור מעמד הר סיני וקבלת התורה ועשרת הדברים, אולם פרשת משפטים בסופה עוסקת בתיאור כניסת ישראל לברית, אשר על כן כל דיני קבלת הגר נלמדים בדוקא מפרשת משפטים, וכמו שכתב הרמב"ם⁵: "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית במילה טבילה וקרבת... כשנאמר וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות...".

¹ שמות רבה ל' י"ט.

² שם ל' ג'. [הנוסח כפי לשונו של רבינו יונה אבות א' א.].

³ שם.

⁴ בסוף פרשת משפטים.

⁵ איסורי ביאה י"ג א'. [ומקור הדברים מדברי הגמ' כריתות ט.].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

[ז] וביאר א"כ הגרי"ז דכשם שלגר קודם גירותו מודיעם מקצת מצוות קלות וחמורות, כן גם משה קודם כניסת ישראל לברית אמר להם את פרשת משפטים, הוא שנאמר "ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם...".
[ח] ולהנ"ל יש להוסיף שלא בסתם נבחרה פרשת משפטים להיאמר קודם מתן תורה בתור מקצת מצוות המודיעים למקבלי הברית, אלא משום שמשפטים הם יסוד כל התורה, וכנ"ל.

בגדרי גירות וקבלת מצוות

[ט] והנה כתב שם הרמב"ם⁶ עור: "וכן לדורות כשירצה הגר להכנס לברית ולהסתופף בצל כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן...".
ויש לדקדק בלשונו של הרמב"ם מדוע כתב שהגירות נעשית ע"י ג' הדברים האלו, הלא גם קבלת המצוות בפני הב"ד היא חלק בלתי נפרד ממעשה וסדר הגירות, ולכאור' היה לו לכתוב שד' דברים נצרכים לגירות קבלת מצוות מילה טבילה וקרבן, וצ"ע.
[י] והנה מצינו⁷ שגר קטן מטבילים אותו על דעת ב"ד על אף שאינו מקבל מצוות משום ש"זכין לאדם שלא בפניו", וכמבואר בגמ' במסכת כתובות, רק כשהגדיל יכול למחות, ואם הגדיל ולא מחה שוב אינו יכול למחות.

ויש לעיין בדין זה, דלאחר שקבלת המצוות הינה תנאי הכרחי בגירות איך יתכן שהקטן מתגיר מבלעדיה, ואף שזכין עבורו את הגירות, הלא פשוט שלא יתכן לקבל עבורו את המצוות, דקבלת המצוות הינה דבר השייך לאדם עצמו, שאף אחר אינו יכול לעשותו עבורו, וצ"ב.
[יא] ובתו' במסכת סנהדרין⁸ כתבו שכשמגדיל ואינו מוחה זהו קבלת המצוות, ואז נשלמת גירותו.

אולם גם דבריהם צ"ב, דמלבד שיש לעיין הלא אין אז קבלת מצוות בפני ב"ד דזהו דבר המעכב בכל גר, הלא בודאי הוא נחשב כגר גמור גם קודם [אם לא ימחה לבסוף⁹], וכמבואר בגמ' בכתובות שם, והלא בכל גר פשוט שכל זמן שלא קיבל מצוות אין בגרותו כלום, ומה השתנה קטן בזה, וצ"ע.

[יב] גם הלא דברי התוס' שם אינם מוסכמים על כל הראשונים, דהנה בשו"ת חת"ס¹⁰ האריך להוכיח דלהרבה מו הראשונים כל שנתגיר עם הוריו דאנן סהדי דניחא ליה בגירותו אינו יכול למחות. ומתבאר משיטה זו דדין המחאה אינו כדי שע"י אי המחאה יהיה קבלת מצוות, אלא כל שמוחה התברר שלא היתה הגירות זכות לו, אולם לקבלת מצוות אין צורך בגר קטן כלל. וקשה מאוד לשיטה זו איך תיתכן גירות לא התנאי ההכרחי של קבלת מצוות, וצ"ע.
[יג] והנראה מכל זה שענין קבלת המצוות אינו חלק מתהליך הגירות, אלא כל ענין הגירות הוא להיכנס לכלל ישראל, ואין כניסה לכלל ישראל בלא קבלת מצוות, נמצא א"כ שקבלת המצוות אינה מהמעשים שעל ידה הוא נעשה גר, אלא היא עצם הגירות, וכלשון הרמב"ם המובא לעיל "כשירצה הגר להיכנס לברית... ויקבל עליו עול מצוות צריך מילה וכו', הרי להדיא שקבלת המצוות היא הגירות, והמילה הטבילה וכו' הם המעשים הפועלים את הגירות.

[יד] ולפי זה י"ל דכל זה בגדול שהינו בר דעת, הרי כל שלא קיבל מצוות לא בא כלל להיכנס לברית, אולם בקטן שאינו בר הכי כל שהביאוהו להכניסו לברית שכשיגדל ישמור מצוות הרי הביאוהו לכלל ישראל, ולכן בקטן אין קבלת המצוות מעכבת.

[טו] רק לשיטת התוספות כל זה תלוי ועומד בתנאי שכשיגדיל יקבל מצוות, דע"ז יתברר שאכן בא לברית, ולשאר הראשונים אין צורך בדבר. אולם גם לתוס' מכיון שאין זה מעיקר הגירות, דהלא הוא כבר יהודי לכל דבר, אין צורך שיחזור ויקבל מצוות בתור גדול, שהרי כעת קבלת המצוות אינה חלק ממעשה הגירות, אלא בירור שאכן בא בברית.

⁶ הלכה ד'.

⁷ כתובות י"א..

⁸ דף סו: סוף ד"ה קטן.

⁹ דאז תיעקר גירותו למפרע כמש"כ בשו"ת חת"ס יו"ד ס' רנ"ג.

¹⁰ שם.